

4. Nepokládajíc sněm království Českého v nynějším jeho složení za spravedlivé zastoupení země, národní strana svobodomyslná bude pracovati k tomu, aby nynější sněmovní řád volební opraven byl dle zásad všeobecného práva hlasovacího.

V této opravné snaze usilovati bude především, aby odstraněno bylo nynější roztržení voličův v jednotlivé kurie, aby vypuštěny byly virilní hlasy, aby ustanoveno bylo přímé volení v obcích venkovských, jakož aby rozšířeno bylo volební právo i na ty občany, kdož při volbách obecních volíce ve třetích sborech, posud vyloučeni jsou z práva volení do sněmu zemského.

5. Jakož v osvětě a vzdělanosti národní strana svobodomyslná poznává hlavní základ lepší budoucnosti svého národa, rovněž pokládá za důležitý úkol svůj, aby pečovala o zvelebení českého školství, tohoto předního pramene duševního rozvoje. Proto bře sobě za úkol, usilovati na sněmu skrze své poslance, aby zlepšeny byly nynější školské zákony v duchu samosprávném, aby zavedeno bylo bezplatné vyučování ve veškerých školách národních a středních, aby se zlepšily platy učitelské, aby v poměru k oběma národnostem v zemi spravedlivém i přiměřeném poskytovány byly podpory z peněz zemských na stavby školních budov a na vydržování obecních škol, kde důchody obce k tomu nestačí.

Však nejpilněji se zasazovati bude o zřízení české university, aby národ déle nepostrádal tohoto nejdůležitějšího, pro vyšší své vzdělání nezbytného ústavu.

6. Vedle péče o politické, národní a kulturní zájmy národa, strana svobodomyslná pilně starati se bude o hmotné zájmy lidu.

Aby lid český, aby okresy a obce nebyly ostaveny bez zastoupení a bez ochrany, jakož pohřichu bylo od roku 1868 až do nedávna, aby nejdůležitější potřeby národohospodářské neostávaly na dále nepovšimnuty, strana svobodomyslná na sněmu zemském skrze poslance své dle možnosti přičině vati se bude k pozdvižení skleslého nyní blahobytu, k zvelebení rolnictví k oživení průmyslu a obchodu, k obhájení potřeb dělnictva a k zmírnění nynější, všeobecné tísně.

7. Přívrženci strany svobodomyslné berou na sebe úkol, aby v lidu českém oživilí a roznítíli dřívější jeho zápal a vřelý interes ke všem záležitostem politického a národního života.

Aby národ sám činně napomáhal účelům, jež sobě vytknula strana svobodomyslná, aby zvláště příští činnost poslancův sněmovních nalezla vydatní podporu v obecnstvu samém, budiž záhy postaráno o to, aby obce a okresy hojnými a důtklivými peticemi obracely se k příštímu sněmu, žádajíc: za opravu řádu volení sněmovního, za upravení spravedlivého zákona na ochranu národnosti, za rozšíření samosprávy okresův a obcí, za zřízení české university, za opravu nynějších školních zákonův v duchu samosprávném, za podporu na stavby a na vydržování škol, za zrušení školného atd.

8. Aby udržena byla stále při činnosti, jednotě a při pevném zřízení, národní strana svobodomyslná zvolí ze svého středu jednadvacetičlenný sbor důvěrníkův, jemuž budiž uloženo, aby společně s poslanci zemskými měl stálou péči o potřeby strany, aby usnesení její vykonával a k valným sjezdům svolával politické přátele, kteří by se usnášeli o všech důležitějších otázkách, hledících k úkolům a k taktické činnosti celé strany.

(Václav Škarda, Národní strana svobodomyslná a její program. Praha 1897, s. 18-23)

55.

1875, 12. říjen

F. L. Rieger pro pokračování v pasivní resistenci

Vážený příteli!

Nastává nová kampaň rady říšské. Myslím, že Jste již přišli ku přesvědčení, že se tam pro nás vyříditi nic nedá -, a že to přesvědčení již přešlo také do národu. Jak veliká škoda to byla pro národ náš, že jednota jeho byla přetržena Vaším vstoupením do rady říšské -, a že vstoupení to dalo ústavákům příležitost vítězoslavit nad rozpadáním se opozice a ubezpečovati, že nyní již také Čechové polezou ke kříži, nebudu vypisovati.

Nyní pak naskytuje se příležitost věc napravití a udělati ústaváctví škodu nenahraditelnou.

Největší ránu zasadíte systému, který se krachem, chabusem a všeobecnou bezúspěšností v nejvyšších kruzích diskreditoval, vystoupením. Tím větší bude rána, čím více Vás vystoupí. O Tyrolácích je silná naděje, že vystoupí též. Vorarlberk krom toho je v abstinenci. Snad by se přidali pak Štyráci a také Slovinci. Kdyby se tak stalo, a koruna viděla, že se touto soustavou koruna neupevňuje, nýbrž boří, že se říšská rada neplní, nýbrž prázdní a rozpadává, přišla by k přesvědčení, že se musí státi vyrovnání s námi a vůbec jíti jinou cestou -, že tudíž musí změnit ministerstvo, - a to tím více, poněvadž brzo nastane obnovení vyjednávání s Uhry.

Vy to teda máte v rukou -, a nemohli by jste to nikdy zodpovídati před národem, kdyby jste dali minouti době příhodné, kde budete moci položiti váhu rozhodnou pro osud svého národa!

Jedná se jen o dobu, kdy by jste to učiniti měli. Já zůstávuji to Vaší úvaze a známosti věci. Já myslím, že by byla doba nejpříhodnější, až budeme vyzváni a odpovíme, jakož myslím, nějakým spisem -, tu aby jste navrhli větší řeči, aby věc tak důležitá byla dána do komise, a aby se

ústavní poměry cislajtanské svolením Čechů upravily prvé, než se bude vyjednávat s Uhry -, ježto by jinak obnovení smlouvy s Uhry bez řádného svolení českého národa opět nebylo platné a pro ně závazné -, a tudíž by říše neměla pro případ zápletek zahraničních těch vnitřních morálních záruk, které se nedají nahraditi znásilněním ani majorisováním - ani fiktivními ústavami. Propadne-li návrh Váš, vystupte s protestem proti všemu, co říšská rada příště učiní. Podejte zároveň spis císaři, kde ospravedlníte svůj krok a odůvodníte křivdou Němců a Maďarů proti Slovanům a zmáháním se Průšáctví, které český národ na nebezpečí Rakouska vylučuje z politické činnosti, který směr Auersperkové podporují. Ta rána něco vydá, zvláště půjdou-li Tyrolané sebou. Kladu Vám to na svědomí. Rozvažte to.

S Bohem!

Váš Rieger.

(Dopis dr. F. L. Riegrovi dr. A. Pražákovi. Cit. dle: F. Kameníček /ed./, Paměti a listář Dra Aloise Pražáka II, Praha 1927, s. 135-136)

56.

1875, 17. říjen

Čeští poslanci z Moravy pro aktivní politiku v říšské radě

/.../ Váš list od 12. t. m. obdržel sem s potěšením a dlouho sem již toužil s Vámi jednati o našich záležitostech. Lituji, že sem nebyl ve Vídni, když ste tam v zimě v posledním zasedání byl, an ústně se dá lépe vysvětliti, co listy a žurnalistikou nedorozumění působiti může.

Když v roce 1873 po volbách do říšské rady Váš klub v Praze se radil o vstoupení neb nevstoupení do říšské rady a účastníci se z Moravy někteří poslanci, nesouhlasil sem, že Vás chtěli přemluvití jíti do říšské rady. Pochopuji a schvaluji úplně, že nestane-li se nějaké novum, dle Vašich deklarácí a po opětném odmítnutí volení do říšské rady Vaším sněmem nemůžete přijíti do říšské rady, a postaral sem se o to hned, když sme my Moravani se rozhodli pro jiti, bych na rozhodném místě vyslovil, že nelze očekávati přijítí Čechů, aniž by jim dříve garancie od nich žádané byly dány. Velmi těžce však my Moravané to nesem, že česká žurnalistika otázku o chování se Moravanů k říšské radě tak málo šetrným způsobem probírá, jak se stává často v "Politik". Pochybuji také, že by bylo možná způsobem, jak Vy, velectěný příteli, myslíte, nyní vystoupiti.

Neváhali bychom činiti Vám po vůli, kdybychom jen naději měli, že položíme rozhodnou váhu ku prospěchu národu; avšak nebude-li jiná situace, by nyní naše vystoupení z říšské rady bylo marné.

Ostatně sme v našem protestu při vstoupení do rady sobě zadrželi jednati dle okolností a buďte přesvědčen, že státi budeme při společném nám programu konečného upravení veřejných našich poměrů.

Zdá se mi nejdůležitější nyní změna volebního řádu tak do říšské rady, jak do sněmu, a možná, že běh věcí v Rakousku a zevněji přinutí ku změně vlády a že nová vláda musila by oktroyováním takových řádů počítí svou činnost. Snad se naskytne příležitost, bych s Vámi ústně dále pohovořil, a nestane-li se to dříve, než podáte radě Váš spis, očekávám, že budeme dříve o něm zpraveni a nestane se, jak před rokem, kde sme čtenou zprávou ve sněmovně obdrželi vědomost o Vaší manifestaci /.../.

(Z dopisu dr. A. Pražáka dr. F. L. Riegrovi. Cit. dle: J. Heidler /ed./, Příspěvky k listáři Dra. Frant. Lad. Riegrovi II, Praha 1926, s. 53)

57.

1878, 7. duben

Břevnovský program československé sociální demokracie

Program sociálně demokratické československé strany v Rakousku.

I.

Práce jest pramenem všeho bohatství a vzdělanosti a an užitečná práce jen společností možná jest, tedy náleží společnosti, to jest všem jejím údům, všechn pracovní výtěžek, při všeobecné pracovní povinnosti, dle stejného práva a každému dle jeho rozumné potřeby.

V nynější společnosti jsou pracovní prostředky, to jest životní prameny monopolem jedné třídy, tím povstala odvislost pracujícího lidu jest příčinou bídy a otroctví všech tvarů.

Osvobození práce vyžaduje změnu pracovních prostředků v obecné dobro společnosti a společenské upravení společné práce ve všeobecně užitečné a spravedlivé rozdělení pracovního výtěžku.

Osvobození práce musí být dílem pracujícího lidu.

Boj za osvobození dělnické třídy není bojem o třídní privileje a monopol, nýbrž o rovné právo a rovné povinnosti a o zrušení všeho třídního panství.

Na základě zásad těchto působiti chce československá socialistická strana, a ač působiti hodlá v rámci národním, uznává velmi dobře, že osvobození pracujícího lidu není žádnou místní ani národní, nýbrž sociální úlohou, která všecky země obejímá a jejíž luštění v praktickém i teoretickém spolupůsobení všech pokročilých zemí záleží. Uznává však také zároveň,